

opsjednutost nemogućim (umrlim, nestalim...) predmetom žudnje. Naravno, priznavanje principa zbilje nije temeljni element u revolucionarnim nastojanjima, pa tako ni način da se od njih naprosto odustane prilagođavanjem na postojeće.

Tatjana Jukić i psihoanalizu i marksizam promatra prvenstveno kao kritičke intervencije u postojeći poredak memorije, u režime sjećanja i pamćenja. Fikcionalne konstrukcije ili jednostavno rečeno književna djela neizbježno zahtijevaju privremeno prihvaćanje svijeta koji stvaraju, privremeno odustajanje od nevjerovanja. Najveća djela svjetske književnosti ujedno uračunavaju taj zahtjev u svoj učinak, igraju se time i stvaraju najrazličitije permutacije fikcijskoga i faktičkoga. S druge strane nije potrebna čak ni etimologijska raščlamba pa da se prepozna element proizvedenoga u činjeničnom (usp. "facere" i "factum"). Koliko je oblikovanje identiteta ovisno o procesima pamćenja i potiskivanja, također je dostatno poznato: ali kao i uvijek potrebne su pojedinosti, a ne opća mjesta u kojima se gubi spoznajni dobitak.

Analize ove knjige poticajne su, izazovne, očaravajuće te, naravno, zbunjujuće. Bilo bi vrlo žalosno kada bi čitateljstvo *Revolucije i melankolije* ostalo ograničeno na one koji se stručno bave književnošću ili imaju neke osobne afinitete spram analiziranih djela umjesto da knjiga zauzme središnje mjesto u raspravi o tome gdje smo i što je s nama.

Nadežda Čačinović

Prikaz

Stéphane Hessel
Pobunite se!

VBZ, Zagreb, 2011, 46 str.

Indignez-vous! – Knjiga koja je podigla na noge Francusku i cijelu Europu, stoji na naslovnoj stranici knjige osebujnog 94-godišnjaka Stéphanea Frédéricica Hessela. "Mala crvena knjiga", koja bi žanrovski možda mogla biti bliska pamfletu, odmah je proglašena izdavačkim fenomenom jer je za samo tri mjeseca dosegla tiražu od 600 000 primjeraka. Ukupno prodan u više od 3,5 milijuna primjeraka, ovaj bestseler može se svrstati u prosvjetiteljsko štivo (n)ovog doba. Hrvatsko izdanje knjige, osim Hesselova teksta, donosi i pažnje vrijedan predgovor Predraga Matvejevića te pogovor francuskog izdavača koji iznosi niz zanimljivih podataka iz Hesselova života. Također, sastavni je dio knjige i Opća deklaracija o ljudskim pravima sa svojih 30 članaka. Odmah na početku postavlja se pitanje kako kvalitetno u nekoliko kartica prikazati knjigu koja sama ima petnaestak kartica?

Stéphane Hessel, rođeni Nijemac, a od 1939. Francuz, ima biografiju kakvom bi se mogao pohvaliti tek lik iz kakvog romana. Iz Berlina se 1924. godine seli s obitelji – majkom slikaricom i spisateljicom Helen Grund, ocem židovskim piscem i prevoditeljem Franzom Hesselom te bratom Ulrichom – u Pariz. Godine 1941. pridružuje se De Gaulleovoj Slobodnoj Francuskoj

u Londonu te potom radi u Uredu za kontrašpijunažu, vezu i akcije. Tri godine kasnije hvata ga Gestapo te biva podvrgnut brutalnim ispitivanjima, nakon čega ga šalju u koncentracijski logor. Prvo je poslan u Buchenwald, a potom prebačen u Rottleberode, iz kojeg bježi, te naposljetku u logor Dora, iz kojeg također uspijeva pobjeći. Mijenjajući identitete da bi spasio vlastiti život, taj osebujni čovjek heroj je pokreta otpora, humanist, tajni agent, diplomat, jedan od tvoraca Opće deklaracije o ljudskim pravima UN-a, a pored ove autor je još četiriju knjiga. *Pleši sa stoljećem (Danse avec le siècle)* Hesselova je autobiografija izdana 1997. godine. Potom 2006. izlazi njegova zbirka poezije – *Poezija kao nužnost, Moj lijepi brod, O moja sjećanja (La poésie comme nécessité, Mon beau navire, O ma mémoire)*. Knjiga Jean-Michela Helviga iz 2008. koncipirana kao intervju s Hesselom nosi naslov *Građanin bez granica (Citoyen sans frontières)*. Posljednja knjiga, objavljena ubrzo nakon velikog uspjeha *Pobunite se!*, svojevrsni je nastavak čiji naslov na francuskom glasi *Engagez-vous!* (engl. *Commit*) – *Angažirajte se!*.

Heroj pokreta otpora na samom početku *Pobunite se!* navodi kako su svi temelji socijalnih tekovina pokreta otpora danas osporeni, te upravo u tome vidi jedan od temeljnih problema današnjice. Primjerice, zahtjevi poput nezavisnosti tiska i stavljanja općeg interesa ispred osobnog dovedeni su u pitanje. Društvo ljudi bez papira, društvo progona, etiketiranja imigranata, društvo koje dovodi u pitanje pravo na mirovinu i tekovine socijalnog osiguranja, društvo u kojem su mediji u rukama bogatih – ne bi postojalo kad “bismo bili istinski nasljednici Nacionalnog vijeća ot-

pora”. Stoga se protiv takvog društva treba pobuniti. Naslovi šest kratkih poglavlja knjige ujedno su lajtmotivi Hesselova recepta za pobunu što ga čitatelju pruža ovaj nepopravljivi optimist i pacifist. Prije svega, tvrdi Hessel, za otpor je potreban gnjev! Gnjev koji je on osjetio kao pripadnik pokreta otpora u vrijeme kad je Europom harao nacizam. Stoga je važno da i danas svatko nađe “vlastiti motiv za pobunu”. Hessel navodi kako je u 21. stoljeću moguće naći valjane razloge za pobunu u najmanje dvama izazovima: to je prije svega golemi jaz, koji neprestano raste, između jako siromašnih i jako bogatih, te nedostatna zaštita ljudskih prava i “stanje u kojem se čitav planet nalazi”. Nadalje, postupanje prema “imigrantima, ljudima bez papira, Romima” također može opravdati gnjev kao želju za pobunom. Nakon odabira motiva treba izabrati nenasilje – miroljubivu pobunu. Hessel navodi kako je najgore ponašanje – ravnodušnost – izraženo u stavu “ja tu ništa ne mogu”, koji Francuzi, kako je iskustvo pokazalo, najmanje posjeduju, za razliku od primjerice Hrvata. Stoga podsjeća da se, slijedeći libertarijansku poruku “odgovorni ste kao pojedinci”, treba angažirati u “ime svoje odgovornosti kao ljudskog bića”.

Hessel je u jednom poglavlju izrazio i svoj gnjev u vezi s Palestinom. U svojoj 92. godini sa suprugom je, zahvaljujući diplomatskim putovnicama, otišao u Gazu – “zatvor pod vedrim nebom za milijun i pol Palestinaca”. I sam djelomično (doduše po ocu) židovskog podrijetla, kaže kako mu je nepodnošljivo što nakon iskustva koje je čitavom čovječanstvu, a najviše Židovima, donio Drugi svjetski rat u povijesti ima vrlo malo naroda “koji su učili na svojoj vlastitoj povijesti”. Hessel vidi terorizam

kao oblik beznađa koje je poricanje nade. Iako je beznađe, kaže Hessel, razumljivo, i ono mu je, baš kao i ravnodušnost neprihvatljivo.

Promatrajući ovu knjižicu s obzirom na njezinu kvalitetu, ali i visoku tiražu, može se reći da je ona dobra, sažeta, uvodna lekcija iz kolegija “poticanje građanske hrabrosti”. Stoga je svakako dobro da se knjige koje na jednostavan i sažet način promiču univerzalnost ljudskih prava, demokraciju, nezavisnost medija, nenasilje... koriste kao “priručnik”. Odlike kao što su jednostavnost, konciznost i kratkoća istovremeno su prednost, ali i mana knjige. Zahvaljujući njima knjiga je pobudila velik interes čitatelja, ali, s druge strane, ambicioznijem čitatelju moglo bi nedostajati teorijskih referenci, više primjera iz prakse, razrada teza itd.

Hessel, primjerice, na vrlo razumljiv i široj publici jasan način prikazuje kompleksno viđenje povijesti dvojice njemačkih filozofa, Hegela i Waltera Benjamina, no, s druge strane, njihovi poznavatelji mogli bi biti razočarani upravo tim pojednostavljenim i kratkim prikazom njihova viđenja povijesti. Hessel sebe svrstava u hegelijance te se priklanja viđenju povijesti čovječanstva kao smislene – čovjekova sloboda napreduje malo-pomalo. Povijest je sačinjena od niza šokova, ona je razmatranje izazova. Povijest društva napreduje i na kraju, kada čovjek dostigne potpunu slobodu, imamo demokratsku državu u njezinu idealnom obliku. Nasuprot tome, Benjamin smisao povijesti vidi kao nezaustavljivo putovanje od katastrofe do katastrofe. Benjamin je izvukao pesimističnu poruku iz slike švicarskog slikara Paula Kleea *Angelus Novus*, na kojoj anđeo širi ruke kao da želi savladati i otjerati oluju

koju je Benjamin poistovjetio s napretkom.

Također, Hessel vjeruje da budućnost pripada “nenasilju, izmirenju različitih kultura”, ali nigdje ne razrađuje tu pretpostavku i ne navodi na koji bi se način to moglo postići, može li se to postići u okviru postojećih država, ako može, kakvim zakonima, i što se događa s nizom primjera iz svakodnevnice prakse u kojoj različite kulture (tradicije, nacije, rase...) ne uspijevaju međusobno miroljubivo koegzistirati, a kamoli se izmiriti. Nadalje, Hessel se u cijeloj knjizi gorljivo zalaže za nenasilje, miroljubivu pobunu, ali nigdje ne razjašnjava te pojmove, već ih smatra samorazumljivima, te se stoga može steći dojam da je ipak mnogo toga ostalo nedorečeno.

Jednom dijelu čitatelja možda će se činiti da ovaj u pravom smislu riječi *citoyen du monde* ponekad pretjerano idealistički poziva građane svijeta da se miroljubivo pobune. No unatoč tome pesimisti bi mogli naći odgovor u autorovu liku i djelu, jer je on svojim entuzijazmom nakon zaista osebnog životnog iskustva pokazao čitateljima nadu zahvaljujući kojoj je promjena (nenasiljem) ostvariva. Već je ova “mala crvena knjiga” Hesselova miroljubiva pobuna za bolji svijet koja je vlastitim primjerom pokazala da je promjena moguća. Stoga unatoč navedenim prigovorima treba reći da od *Pobunite se!* ustvari i ne treba očekivati ozbiljniju, znanstvenu analizu. Ta knjiga služi kao svojevrsan poticaj na akciju, pobunu i neposluš – bilo u praktičnom bilo u teorijskom smislu.

Valja još naglasiti da ovo nije tipičan bestseller – ovaj sadrži određene poruke, vrijednosti, maksime koje su vrijedne pažnje ako ni zbog čega drugog, onda zbog težnje k univerzalizmu, stoga bi je trebali

pročitati čak i oni koji s Hesselom i njegovim istomišljenicima ne dijele stavove. Kao što je rečeno, knjiga je dostupna svakome, a zbog već navedenih razloga bilo bi poželjno da je profesori (osobito na društvenim i humanističkim fakultetima) uvrste u obvezno štivo, jer osim što je izrazito korisna za poticanje rasprave i otvaranje novih pitanja, također postavlja i dobre temelje za daljnje, šire istraživanje. U konačnici, svi koji smatraju da svojim doprinosom mogu "izgraditi 21. stoljeće" trebali bi proučiti što im jedan od tvoraca 20. i 21. stoljeća želi poručiti maksimumom "stvarati znači oduprijeti se, oduprijeti se znači stvarati".

Bojana Klepač-Pogrmilović

Prikaz

Višnja Samardžija,
Hrvoje Butković (ur.)
**From the Lisbon Strategy
to Europe 2020**

Institut za međunarodne odnose, Zagreb,
2010, 312 str.

Knjiga *From the Lisbon Strategy to Europe 2020* nastala je doprinosom većinom domaćih i nekoliko inozemnih autora, a sačinjava je deset odvojenih članaka na engleskom jeziku, tematski povezanih zajedničkim okvirom – Lisabonskom strategijom i njezinom nasljednicom, strategijom Europa 2020.

Kako navode urednici, ona je svojevrsni pokušaj procjene dometa strategije Europa

2020 koja kao buduću paradigmu Europske unije najavljuje pametan, održiv i uključiv rast. Prvi dio, nazvan *Strateške perspektive*, sadrži tri članka čiji je cilj pokazati općenitu problematiku Lisabonske strategije i strategije Europa 2020, njihove najvažnije dosege i kronologiju njihova razvojnog puta. Drugi dio bavi se analizom pojedinih tematskih područja Lisabonske strategije te nastoji utvrditi kakvi izazovi očekuju strategiju Europa 2020.

O uspješnosti Lisabonske strategije, koja je zasigurno obilježila proteklo desetljeće politike Europske unije, mnogo se pisalo i govorilo. Već i letimičan pogled na situaciju u Uniji pokazuje da ona nije do 2010. godine postala, kao što je strategijom zamišljeno, "najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta utemeljeno na znanju, te sposobno za održivi gospodarski rast, s najvećom stopom zaposlenosti i snažnom gospodarskom i socijalnom kohezijom". Stoga je Paul Vandoren, šef Delegacije Europske unije u Republici Hrvatskoj, u predgovoru knjige naveo da iako Unijine strategije i politike možda nisu uvijek bile najuspješnije, ipak je iznimno važno da države članice, a i kandidatkinje, razumiju novu europsku strategiju Europa 2020 i da o njoj budu dobro informirane.

Urednica knjige Višnja Samardžija doktor je ekonomije i predstojnica Odjela za Europske integracije Instituta za međunarodne odnose u Zagrebu. Predaje na nekoliko poslijediplomskih studija, a tijekom pretpristupnih pregovora bila je članicom dviju pregovaračkih skupina – za industrijsku politiku te za znanost i istraživanje.

Njezin suradnik Hrvoje Butković, također urednik knjige, znanstveni je novak na Institutu za međunarodne odnose te je za-